Szitakötő és vízibogár faunisztikai adatok a hansági élőhely-rekonstrukció területéről

Molnár Ákos[1] és dr. Ambrus András[2]
[1]ELTE Állatrendszertani és Ökológiai Tanszék, 1117 Budapest, Pázmány P. stny. 1/C
[2]Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, 9435 Sarród, Rév-Kócsagvár

Bevezetés
A Fertő-Hanság Nemzeti Park 2001-ben hajtotta végre a Dél-Hanság keleti részében a láprekonstrukciós munkálatokat, a vizes élőhelyek területének növelése céljából. A Hansági-főcsatorna és a Rábca folyók (1. ábra) között történt meg három egymástól elkülönülő, töltéssel körülvett medence elárasztása, összesen 430 ha területen. Jelen poszter az árasztás évében megkezdett szitakötő (Odonata) monitorozás, és a 2003/2004-es vízibogár (Coleoptera) faunisztikai vizsgálatok eredményeit mutatja be.

Anyag és módszer
A mintavételi módszerek az Odonata monitorozással eddig eltöltött, csaknem egy évtized alatt (Lárva-team) technikájukban lényegében nem változtak. A gyakorlat során szerzett tapasztalatok alapján kristályosodtak ki azok az elvek, melyek előbb a NBmP Odonata lárva mintavételi protokolljában öltöttek testet (Ambrus et al. 1997), majd kerültek tovább fejlesztésre, hogy a vízi makroszkopikus gerinctelenek további csoportjainak vizsgálatára is alkalmassá váljanak. (NBmR Makrozoobenton Mintavételi Protokoll.)

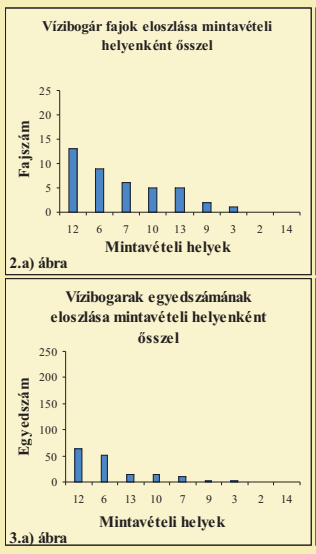

2.a) ábra

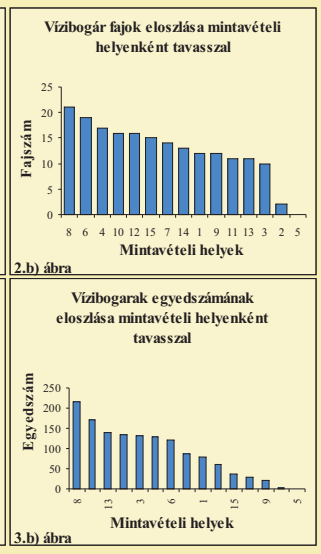

2.b) ábra

3.a) ábra

3.b) ábra

Fotó: Magyar Vízibogár Oldalak

Fotó: Magyar Vízibogár Oldalak

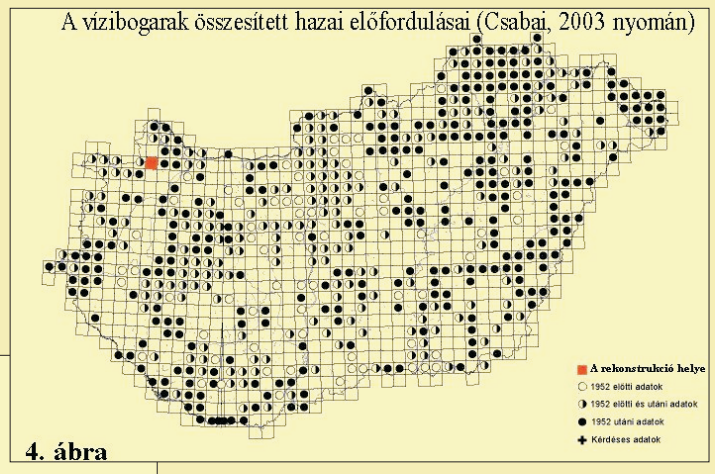

4. ábra

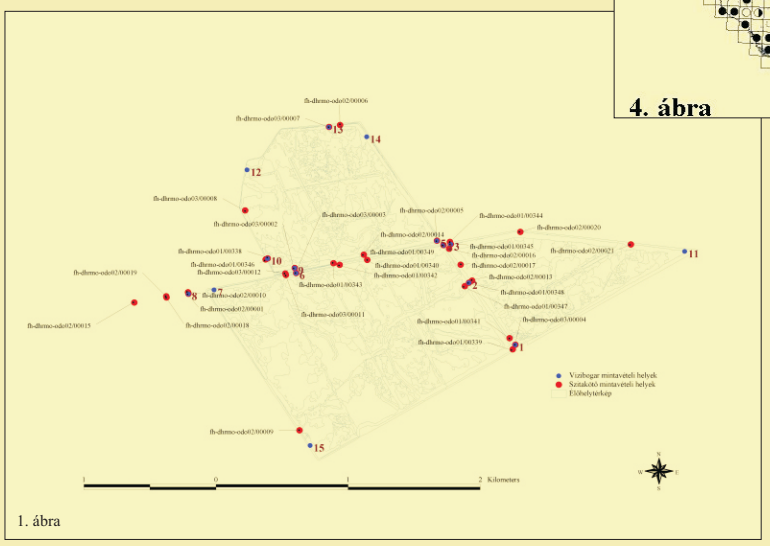

1. ábra

Fotó: Magyar Vízibogár Oldalak

Fotó: Magyar Vízibogár Oldalak

Eredmények
Szitakötők
2001-ben a következő tapasztalatokat lehetett észlelni:
aktuálisan megtalálható a területen (Imágó+Lárva):
Euryök, igénytelen fajok: Ischnura elegans, Orthetrum cancellatum
Expanzív, kolonizáló, +/-növénydús élőhely igényű (csak I): Anax imperator, Sympetrum vulgatum, S. striolatum, Libellula depressa
Vándorló fajok: Sympetrum fonscolombii, Hemianax ephippiger (I)
Jelenleg a helyzet a következőképpen alakult: az előre jelzett fajok közül többen megjelentek, esetleg meg is telepedtek az árasztott területeken. Az euryök, igénytelen fajok: (Ischnura elegans, Orthetrum cancellatum, Orthetrum albistylum, Sympetrum vulgatum, a terület minden pontján, nagy számban fordulnak elő. Expanzív, kolonizáló, +/-növénydús élőhely igényű (csak I): Anax imperator, Sympetrum vulgatum, Libellula depressa, Libellula quadrimaculata, Crocothemis erythraea, Erythromma viridulum, Platycnemis pennipes. Mocsári, lápi fajok: Coenagrion pulchellum, (I, L), Orthetrum coerulescens (1 I), Anaciaeschna isosceles (1-2 I) Nyílt állóvízi fajok: Coenagrion puella (lokálisan néhány I) Cordulia aenea (lokálisan néhány I), Brachytron pratense (1-2 I). A 2003-as felvételek során az igazán értékes adatok a Bikafeji-rét és a Nevenincs-árok térségéből származtak. A Nevenincs-árokból már az első évben előkerült a Brachytron pratense lárva, ami az idén ismét megjelent (exuvium). Ennél még izgalmasabb adat volt a Cordulia aenea exuvium, mivel ez a faj kimondottan a nagyobb vízfelületű tavakat kedveli. A Bikafeji-rétről számos példányban került elő az egyébként nem túl gyakori Brachytron pratense lárvája, további jelentős faj az Anaciaeschna isosceles volt. Népes volt továbbra is az Ischnura pumilio kolónia. Legjelentősebb itteni adat azonban a Leucorrhinia pectoralis volt.
Vízibogarak
Az őszi és a tavaszi (új mintavételi helyekkel bővített), vízibogarakra irányuló mintavételezések során összesen 1516 egyed került begyűjtésre, meghatározásra. Ezek alapján 42 fajt sikerült azonosítani, melyek a tíz vízibogár-családból ötöt képviselnek: Hydrophilidae (18 faj), Dytiscidae (19 faj), Noteridae (2 faj) Haliplidae (2 faj), és Hydrochidae (1 faj). A későbbiekben valószínűleg további fajok is előkerülnek még, egy-egy terület kielégítő feltárása során ugyanis legalább 50-60 faj jelenlétét lehet általában kimutatni (CSABAI 2003), ehhez azonban szükség van más vegetációs időszakban történő mintavételezésre.
A vizsgált területen többségében tág ökológiai tűrőképességű, közönséges fajok fordulnak elő, ezek közül a Noterus crassicornis, a N. clavicornis és a Hydrobius fuscipes igen nagy számban vannak jelen, de a fajoknak több mint harmada az acidofil, a lápokat, illetve a mocsaras területeket kedvelő állatok közül került ki (pl.: Cymbiodyta marginella, Enochrus coarctatus, Hydaticus seminiger). Mind fajszámban, mind egyedszámban jelentős különbségek mutatkoznak az eltérő vegetációs időszakokban gyűjtött bogáranyag között (2. ábra), amelynek oka részben lehet az is, hogy a késő őszi mintavétel idejére a nem vízben áttelelő fajok egy része már elhagyhatta élőhelyét. Az egyes mintavételi helyek bogárfaunája sem egyforma: fajokban és egyedekben is leggazdagabb helynek a 8-as mintavételi pont bizonyult (Bikafeji-rét, feles sásos sarok), amely egy lápi jellegű, gerincesek által kevésbé zavart élőhely. A nagyszámú vízibogár jelenléte alapján kedvező helynek tűnnek a dúsabb vegetációjú, növényi törmelékben gazdag, hullámzásnak kevéssé kitett helyek is (4, 6, 10, 12-es mintavételi pontok). Ugyanakkor a hirtelen mélyülő, illetve erősen hullámzó vizű partszakaszokon csak kis számban, vagy egyáltalán nem jelentek meg egyedek (2, 5-ös mintavételi pontok) (3. ábra). A kutatás eredményesen hozzájárul a magyarországi vízibogár-faunisztikai ismereteink bővítéséhez, hiszen a területet tartalmazó UTM-négyzetből eddig egyáltalán nem voltak ilyen jellegű adataink (4. ábra). A vízibogarak kutatását több okból is célszerű folytatni a területen: a teljes fauna kimutatása céljából szükség van további mintavételezésre az eddigiektől eltérő vegetációs időszakokban, másrészt további, részletesebb vizsgálatok segítségével jobban megismerhetjük az egyes mintavételi helyek (ezáltal pedig a mikrohabitatok) faunájában mutatkozó különbségek okait.
Hosszú távú megfigyelések során pedig fény derülhet - valószínűleg már beindult lévő - szukcessziós folyamatokra is.

Összefoglalás
Az idei év tapasztalatai is megerősítik azt, hogy a – főként vízi madarak és egyáltalán, gerincesek számára igen kedvező – felszíni árasztással létrehozott élőhelyrekonstrukciók egyik rendkívül kedvező mellékhatása az, hogy a segítségükkel létesülnek olyan kisvizek, amelyek nem függenek közvetlenül az árasztásra használt víz minőségétől. Ezek a kisvizek elsősorban a (tőzeges) talajon átszűrődve jellegükben inkább lápi vizekre emlékeztetnek (míg a felszíni vizek inkább mocsár jellegűek) és kisebb zavarásnak vannak kitéve a vízi madarak és egyéb gerincesek (halak) által. Ezeken a víztereken lehetőség van arra, hogy a hullámveréstől mentesen, gazdag vegetáció és változatos vízi gerinctelen fauna alakuljon ki, míg erre a felszíni árasztású területeken sokkal több idő szükséges.

Felhasznált irodalom:
Ambrus, A., Bánkúti, K., Kovács, T. 1997: A szitakötők populációszintű monitorozása. Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer, V. Rákok szitakötők és egyenesszárnyúak. Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest
Ambrus A., Kenyeres Z., Margóczi K., Pellinger A., Takács G. 2002: A dél-hansági élőhelyrekonstrukciók (Fertő-Hanság Nemzeti Park) biodiverzitás monitorozása, kutatási jelentés, Sarród
Csabai, Z. 2000: Vízibogarak kishatározója I. (Coleoptera: Haliplidae, Hygrobiidae, Dytiscidae, Noteridae, Gyrinidae). - Vízi Természet és Környezetvédelem sor., 15.köt., Környezetgazdálkodási Intézet, Budapest
Csabai, Z., Gidó, Zs., Szél, Gy. 2002: Vízibogarak kishatározója II. (Coleoptera: Georissidae, Spercheidae, Hydrochidae, Helophoridae, Hydrophilidae). - Vízi Természet és Környezetvédelem sor., 16.köt., Környezetgazdálkodási Intézet, Budapest
Csabai, Z. 2003: Vízibogarak kishatározója III. – Vízi Természet és Környezetvédelem sor., 17.köt., Környezetgazdálkodási Intézet, Budapest
Takács G. (szerk) 2003.: A dél-hansági élőhelyrekonstrukciók komplex ökológiai monitoringja (2003). Kézirat